

Brüssel, 18. juuni 2019
(OR. en)

10446/19

ELARG 30
COWEB 86

MENETLUSE TULEMUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Saaja:	Delegatsioonid
Eelmise dok nr:	10337/1/19 REV 1
Komisjoni dok nr:	COM(2019) 260 final
Teema:	LAIENEMINE NING STABILISEERIMIS- JA ASSOTSIEERIMISPROTSESS – Nõukogu järelused

Delegatsioonidele edastatakse lisas nõukogu järelused laienemise ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi kohta, mille nõukogu võttis vastu 18. juunil 2019.

ÜLDASJADE NÕUKOGU

NÕUKOGU JÄRELDUSED LAIENEMISE NING STABILISEERIMIS- JA
ASSOTSIEERIMISPROTSESSI KOHTA

1. Nõukogu võtab teadmiseks komisjoni 29. mai 2019. aasta teatise ELi laienemisstrateegia kohta ning aruanded Montenegro, Serbia, Türgi, Põhja-Makedoonia Vabariigi, Albaania, Bosnia ja Hertsegoviina ning Kosovo* kohta.
2. Nõukogu kinnitab taas oma **pühendumust laienemisele**, mis on endiselt üks Euroopa Liidu olulisemaid poliitikavaldkondi, kooskõlas Euroopa Ülemkogu poolt 14.–15. detsembril 2006 heaks kiidetud uuendatud laienemiskonsensusega ja pärast seda vastu võetud nõukogu järeldustega. Tegu on endiselt strateegilise investeringuga rahusse, demokraatiasse, jõukusse, julgeolekusse ja stabiilsusse Euroopas. Nõukogu kordab, et Euroopa põhiväärtuste omaksvõtmine ja neile pühendumine on valik ning on jätkuvalt oluline kõikide ELiga ühineda soovivate partnerite jaoks. Seda arvesse võttes eeldab nõukogu jätkuvalt, et partnerid võtavad Euroopa väärtused omaks ja pühenduvad neile täielikult ning viivad jõuliselt läbi vajalikke reforme oma rahva huvides. Tuletades meelde Thessaloniki tegevuskava ja Sofia deklaratsiooni, kordab nõukogu taas ELi kindlat toetust Lääne-Balkani riikide Euroopa Liiduga ühinemise väljavaatele. EL on kindlalt otsustanud tõhustada ja intensiivistada oma osalemist kõigil tasanditel, et toetada Lääne-Balkani piirkonna poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid muutusi, sealhulgas andes jätkuvalt abi, mis sõltub Lääne-Balkani riikide poolt õigusriigi põhimõtete kehtestamisel, samuti sotsiaal-majanduslike reformide elluviimisel tehtud reaalsest edusammudest. Türgi on jätkuvalt kandidaatriik ja oluline partner paljudes valdkondades.

* Kõnealune nimetus ei piira seisukohti staatuse suhtes ning on kooskõlas ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244/1999 ja Rahvusvahelise Kohtu arvamusega Kosovo iseseisvusdeklaratsiooni kohta.

3. Kooskõlas nõukogu varasemate järeldustega ning Kopenhaageni poliitiliste kriteeriumide ja stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi raames, mis jääb suhetes Lääne-Balkani riikidega ühiseks raamistikuks, kinnitab nõukogu taas vajadust rakendada vastavalt uuendatud laienemiskonsensusele **õiglaseid ja rangeid tingimusi ning saavutustel põhineva hindamise põhimõtet**. Sellega seoses rõhutab nõukogu, kui tähtis on tagada, et EL suudab jätkata ja süvendada omaenda arengut, sealhulgas tagada suutlikkuse integreerida uusi liikmeid.
4. Võttes arvesse komisjoni teatatud partnerite praeguste reformipüüdluste üldist olukorda, toonitab nõukogu vajadust keskenduda jätkuvalt **põhjalikele reformidele**, et tegeleda püsivate puudujääkidega sellistes valdkondades nagu õigusriik, põhiõigused, demokraatlike institutsioonide toimimine ja avaliku halduse reform ning majandusareng ja konkurentsivõime. Endiselt on väga tähtis rakendada kindlalt reforme ning saavutada konkreetseid ja käegakatsutavaid tulemusi nendes olulistes valdkondades, pidades eeskätt silmas ühinemisläbirääkimiste üldist tempot.

5. Nõukogu tuleb meelde, et **õigusriigi põhimõte** on ELi aluseks olev põhiväärtus, mis on nii laienemisprotsessi kui ka stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi keskmes. Kuna ainult mõned partnerid on selles väga olulises valdkonnas edusamme teinud, on jätkuvalt üheks peamistest väljakutsetest usaldusväärse ja kestliku edu saavutamine, millega tuleb esmajärjekorras tegeleda, eelkõige selleks, et tagada kohtusüsteemi sõltumatus, erapooletus, vastutus ja tõhusus ning võidelda korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu ning rahapesu vastu. Samuti tuleb tõhustada jõupingutusi **põhiõiguste**, sealhulgas vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste kaitsmisel, objektiivse ja vaba enesemääramisega seoses võetud kohustuste täitmisel, rahvusvähemuste mittediskrimineerival kohtlemisel ja võitluses haavatavate rühmade, nagu romade ja lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste (LGBTI) diskrimineerimisega. Samuti tuleb tagada õigus omandile.
- Väljendusvabaduse ja meedia sõltumatuse olukord valmistab üha enam tõsist muret, millega tuleb sihikindlalt ja tõhusalt esmajärjekorras tegeleda. Nõukogu kordab, et viivitamata tuleb astuda konkreetseid samme, et hoida ära ajakirjanike ja teiste meediaosalejate hirmutamise, ähvardamise ja ründamise ning lahendada sellise käitumisega seotud juhtumid. Samuti tuleb suurendada jõupingutusi soolise võrdõiguslikkuse ning naiste ja laste õiguste austamise tagamiseks. Samuti on hädavajalik teha täiendavaid edusamme **avaliku halduse reformimisel**, sealhulgas depolitiseerimisel ja professionaalsuse suurendamisel, et parandada valitsemistava kõikidel tasanditel. **Demokraatlike institutsioonide** nõuetekohane **toimimine ja sõltumatus**, kaasa arvatud tugevdatud parlamentaarne kontroll, on endiselt väga oluline.
- Nõukogu märgib murelikult ära jätkuva suundumuse parlamente boikoteerida ning kordab, et hästi toimiva demokraatia keskseteks elementideks on endiselt kaasava poliitilise dialoogi tagamine, eelkõige parlamentides, ning kodanikuühiskonna organisatsioonide suurem roll.
- Nõukogu kordab vabade, õiglaste ja läbipaistvate ning OSCE standarditele vastavate valimiste tähtsust ning vajadust rakendada täielikult OSCE soovitusel.

6. **Majanduskriteeriumite** puhul tervitab ja jagab nõukogu komisjoni analüüsi, mis käsitleb vajadust parandada makromajandus-, eelarve- ja struktuuripoliitikat. Märkides, et edusammud nendes valdkondades ning edusammud õigusriigi ja kohtusüsteemi valdkonnas on omavahel seotud, innustab nõukogu kõiki partnereid rakendama ELi, Lääne-Balkani riikide ja Türgi 17. mai 2019. aasta majandus- ja rahandusteamalise dialoogi ühistes järeldustes esitatud meetmeid, tuginedes oma majandusreformikavadele. Äärmiselt oluline on tagada, et välismaised otseinvesteeringud ei kahjustaks sotsiaal-majanduslikku, keskkonnaalast ja rahalist jätkusuutlikkust ning et tagatakse kõigi investeeringute täielik läbipaistvus, eelkõige selliste investeeringute puhul, mis on seotud riigihankemenetlustega. Erilist tähelepanu tuleks pöörata liiga suure võlakoorma ohule ning eeskätt Lääne-Balkani riikides ka strateegiliste varade ja ressursside üle kontrolli äraandmisele. Sellest tulenevalt ootab nõukogu stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingute täielikku rakendamist nii nende sätete kui mõtte osas. Nõukogu tuletab meelde, et EL on endiselt Lääne-Balkani riikide ja Türgi selgelt suurim kaubanduspartner nii impordi kui ka ekspordi osas. Nõukogu kinnitab taas, et tähtis on tegeleda ajude äravooluga ning luua **noortele** lisavõimalusi ja tagada neile positiivsed väljavaated. Sellega seoses tervitab nõukogu Bukarestis 2019. aasta mais toimunud konverentsi „Kuidas vastata paremini Lääne-Balkani riikide noorte põlvkonna Euroopa-suunalistele püüdlustele?“.

7. Nõukogu väljendab suurt heameelt ajaloolise **Prespa kokkuleppe** üle, mis on märkimisväärne saavutus ning positiivne eeskuju kogu piirkonnas ja kaugemalgi. Nõukogu tunnustab asjaomaste poolte julgust ja meelekindlust.

Heanaaberlikud suhted ja **piirkondlik koostöö** on jätkuvalt laienemisprotsessi ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessi olulised elemendid. Nõukogu tervitab saavutatud edu ning kinnitab taas, kui oluline on piirkondlik koostöö, eelkõige **ühenduvus** piirkonna sees ja ELiga. Nõukogu tervitab ka 2019. aasta aprillis Belgradis allkirjastatud piirkondlikku rändluskokkulepet, mis toob piirkonna kodanikele ja ettevõtjatele märkimisväärset kasu. Nõukogu toetab täielikult konstruktiivseid algatusi ja struktuure, mis tugevdavad kaasavat piirkondlikku koostööd, sealhulgas ELi makropiirkondlikke strateegiaid. Nõukogu kutsub üles tegema täiendavaid jõupingutusi, et saada üle mineviku pärandist ja edendada **leppimist** sallivuse, kaasatuse ja usalduse õhkkonna alusel ning kaasates jõuliselt kodanikuühiskonda. Tuleks tõhustada jõupingutusi teadmata kadunud isikute valdkonnas. Tuleb vältida selliseid avaldusi ja tegevusi, mis mõjutavad negatiivselt heanaaberlikke suhteid ja vaidluste rahumeelset lahendamist. Jätkuvalt on vaja otsustavaid jõupingutusi ja tugevaimat poliitilist kindlameelsust, et tagada lõpetamata kahepoolsete vaidluste lahendamine. Nõukogu tuletab meelde kahepoolsete lepingute, sealhulgas Prespa kokkuleppe ja Bulgaariaga sõlmitud heanaaberlike suhete lepingu rakendamise tähtsust.

Nõukogu kordab taas, et on oluline tegeleda tulemuslikult riigisiseste sõjakuritegudega ilma diskrimineerimiseta, käsitledes karistamata jätmist ning tagades vastutusele võtmise, sealhulgas sisulise piirkondliku koostöö kaudu, ning tehes täielikult koostööd kriminaalkohtute rahvusvahelise järeltegevuse mehhanismiga ja erikodadega ning toetades nende tööd. Lahendamata vaidlused ja küsimused on vaja lahendada kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja väljakujunenud põhimõtetega, sealhulgas õigusjärgluse küsimusi käsitleva lepinguga.

8. Nõukogu kinnitab taas, et tähtis on veelgi süvendada koostööd välispoliitika küsimustes, ning et liit eeldab tegevuse järkjärgulist kooskõlla viimist **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga**, eelkõige seal, kus kaalul on olulised ühised huvid, näiteks piiravate meetmete küsimuses ja hübriidohtude vastases võitluses. ELiga ühinemine on valik, mis eeldab selliste põhimõtete, väärtuste ja eesmärkide jagamist, mida EL edendab oma naabruskonnas ja kaugemalgi, hõlmates muu hulgas täielikku kooskõla ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga ning hoidudes igasugustest meetmetest, mis on sellega vastuolus.
9. Tunnistades eelkõige kodanike **viisanõudest vabastamise** tähtsust, innustab nõukogu komisjoni jätkama kõigi viisanõudest vabastamise kriteeriumide jätkuva rakendamise tähelepanelikku jälgimist ning esitama selle kohta aruandeid. Tuletades meelde peatamiskorda, innustab nõukogu asjaomaseid ametivõime tegema suuremaid jõupingutusi selleks, et tegeleda selgelt põhjendamatute varjupaigataotluste pideva probleemiga, ja veelgi tugevdama jõupingutusi organiseeritud kuritegevuse tõkestamiseks ja selle vastu võitlemiseks.
10. Terrorism, radikaliseerumine ja organiseeritud kuritegevus on endiselt julgeolekuoht nii ELi kui ka kogu piirkonna jaoks. Kooskõlas Euroopa Ülemkogu ja nõukogu varasemate järeldustega kordab nõukogu, kui tähtis on Türgi ja Lääne-Balkani riikidega **terrorismivastase võitluse** valdkonnas tehtava koostöö edasine tugevdamine, eelkõige seoses terroristidest välisvõitlejate vastase võitluse, terrorismi rahastamise vastase võitluse, radikaliseerumise vältimise ja sellevastase võitluse, tugevdatud piirikontrolli ning ebaseadusliku tulirelva- ja kergrelvakaubanduse vastase võitlusega. Kuigi operatiivkoostöö on muutunud intensiivsemaks, on jätkuvalt vaja lisajõupingutusi ja selgeid tulemusi **organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses**. Tuletades meelde ELi toetust, mida antakse eelkõige piirkondliku koostöö mehhanismide ja algatuste kaudu, ja samuti sisejulgeoleku integreeriva juhtimise kaudu toimuvat koordineerimist, kutsub nõukogu endiselt partnereid üles jätkuvalt hoogustama ja jõustama õiguslikke ja operatiivmeetmeid kõikides nendes valdkondades.

11. Nõukogu kiidab Türgit ja Lääne-Balkani riike nende jõupingutuste ja pideva konstruktiivse koostöö eest **rände** valdkonnas, mis on andnud selgeid tulemusi. Nõukogu kordab, et olukord nõuab ELi-Türgi avalduse jätkuvat rakendamist ning jätkuvat toetust Lääne-Balkani rändeteel asuvatele partneritele. Vaja on täiendavaid meetmeid, et tagada piisav haldus- ja jõustamissuutlikkus, et tegeleda rändega seotud väljakutsetega, sealhulgas võidelda rändajate ebaseadusliku üle piiri toimetamisega. Nõukogu tuletab meelde liidu pühendumust tugineda juba saavutatud tulemustele ning jätkata oma rahalise toetuse ja tehnilise abi andmist eesmärgiga tugevdada koostööd kõnealuses valdkonnas, sealhulgas ELi Türgi pagulasrahastu kaudu. Nõukogu väljendab heameelt selle üle, et piirkonna viie partneriga on viidud lõpule läbirääkimised staatust käsitleva kokkuleppe üle, mis võimaldab Euroopa piiri- ja rannikuvalvel tegevust alustada.
12. Nõukogu rõhutab jätkuvalt **strateegilise kommunikatsiooni**, kaasa arvatud partnerite väärinfole vastupanu võime tugevdamise olulisust. Nõukogu toonitab kõikide partnerite vastutust edastada selget teavet laienemise kasu ja kohustuste kohta ning partnerite endi pühendumust ELi väärtustele ja seonduvate vajalike reformide läbiviimisele. Endiselt on ülioluline ELi ja selle liikmesriikide jätkuv osalemine, seda ka tõhusama strateegilise teavitamispoliitika edendamises nii partnerite kui ka ELi kodanike suhtes, eeskätt Lääne-Balkani strateegilise kommunikatsiooni töörühma kaudu.
13. Nõukogu tuletab meelde ELi jätkuvat märkimisväärset **rahalist ja tehnilist abi** laienemisprotsessile ning stabiliseerimis- ja assotsieerimisprotsessile, eelkõige ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (IPA) kaudu. Endiselt tuleks keskenduda põhiprioriteetidele ning suuremale sidususele rahalise abi ja ühinemiseelse strateegia rakendamisel saavutatud üldise edu ja partnerite saavutatud tulemuste vahel. Sellega seoses tuletab nõukogu meelde oma seisukohta, mis on esitatud IPA III käsitlevas osalises üldises lähenemisviisis, mis hõlmab abi diferentseerimist vastavalt tulemustele ja õiglase jagamise põhimõttele
14. Nõukogu tuletab meelde **Sofia prioriteetide kava** elluviimise tähtsust. Nõukogu võtab teadmiseks komisjoni aruande **Lääne-Balkani strateegia** rakendamise ja Sofia prioriteetide kava rakendamise kohta, tervitab tehtud edusamme ja ergutab tegelema täiendava rakendamisega.

LAIENEMINE

MONTENEGRO

15. Nõukogu tunneb heameelt **üldiste edusammude** üle Montenegroga peetavatel ühinemisläbirääkimistel, kus seni on 35 peatükist avatud 32 ja kolm on ajutiselt suletud. Enamikus valdkondades on toimunud oluline töö õigusnormide *acquis*'ga vastavusse viimisel. Kuid nüüd, kui institutsiooniline raamistik on valmis ja õigusraamistik üldjoontes paigas, on väga oluline, et kogu õigusriigi süsteem annaks käegakatsutavaid tulemusi ning võimaldaks suuremaid ja püsivamaid edusamme. Eelkõige rõhutab nõukogu, et läbirääkimisraamistikus on kindlaks määratud, et õigusriigi põhimõtteid ja põhiõigusi käsitlevate peatükkide osas saavutatud edu on jätkuvalt väga oluline ning määrab kogu ühinemisläbirääkimiste tempo. Seetõttu peab Montenegro nüüd proaktiivsemalt tõhustama ja hoogustama oma reformipüüdlusi, eelkõige sellistes kriitilistes valdkondades nagu meediavabadus, korruptsioonivastane võitlus ja inimkaubanduse vastane võitlus, et täita 23. ja 24. peatüki vahekriteeriumid. Ainult siis, kui need kriteeriumid on täidetud, saab EL sulgemiskriteeriumitena kehtestada õigusriigi nõuded, mida Montenegro peab täitma enne nende peatükkide sulgemist.

16. Nõukogu soovib tungivalt, et Montenegro näitaks selget poliitilist tahet ja teeks märkimisväärsed täiendavaid jõupingutusi **võitluses korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse**, rahapesu ja inimkaubanduse vastu, sealhulgas tõhusamate eeluurimiste, süüdistuste esitamise ja süüdimõistmiste valdkonnas, ning teeks edusamme kuritegelikult teel saadud vara arestimisel ja konfiskeerimisel. Samuti on vaja tugevat kriminaalõiguslike vahenditega reageerimist kõrgel tasandil toimuvale korruptsioonile. Nõukogu kutsub Montenegrot üles tagama ohutud tingimused, mis soodustavad **väljendusvabadust** ja meedia sõltumatust, sealhulgas esmajärjekorras tõhustades jõupingutusi ajakirjanike vastu toime pandud rünnakute uurimiseks ja lahendamiseks. Määrav tähtsus on riikliku avalik-õigusliku ringhäälinguorganisatsiooni sõltumatuse tagamisel ja kõiki meediaorganisatsioone hõlmava tõhusa isereguleerimise mehhanismi loomisel. Nõukogu rõhutab oma ootusi seoses kõigi asjaomaste institutsioonide ja osalejate tugeva poliitilise tahte ja tegeliku osalemisega nendes jõupingutustes. Samuti tuleb võtta täiendavaid meetmeid, et jätkata **avaliku halduse reformi** ning tugevdada haldussuutlikkust ja institutsioonide, eelkõige kohtusüsteemi sõltumatust.
17. Nõukogu toonitab, et **valimisreform** on valijate usalduse taastamiseks hädavajalik, ning ootab, et kõik osapooled võtaksid vastutuse ja taasalustaksid konstruktiivset ja kaasavat **poliitilist dialoogi parlamendis**, sealhulgas valimisalaste ja muude õigusaktide reformimise ajutise parlamendikomisjoni töös, pidades silmas ka riigi ühinemisprotsessi edendamist.
18. Seoses **majandusreformidega** peab nõukogu positiivseks, et majandus laienes jätkuvalt kindla tempoga. Kooskõlas majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühiste järeldustega innustab nõukogu Montenegrot vähendama valitsemissektori võla suhtarvu, tugevdama eelarve juhtimist, leidma lahenduse järelejäänud viivislaenudele, parandama regulatiivset keskkonda, töötama välja ulatusliku strateegia mitteametliku majanduse pidevaks hindamiseks ja vähendamiseks, võtma vastu uue õigusraamistiku riigihangete, avaliku ja erasektori partnerluse ja kontsessioonide kohta ning seda rakendama ning suurendama tööturul osalemist.

19. Nõukogu peab väga kiiduväärseks Montenegro jätkuvat konstruktiivset ja positiivset rolli **piirkondliku koostöö** edasisel arendamisel ja **heanaaberlike suhete** edendamisel.
20. Nõukogu avaldab Montenegrole jätkuvalt suurt tunnustust välispoliitika küsimustes tehtava järjepideva koostöö eest ning eelkõige selle eest, et Montenegro viib oma seisukohad jätkuvalt täielikult vastavusse **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga**. Samuti tervitab nõukogu Montenegro jätkuvat aktiivset osalemist ühise **julgeoleku- ja kaitsepoliitika** missioonides ja operatsioonides.

SERBIA

21. Nõukogu tunneb heameelt **üldiste edusammude** üle Serbiaga peetavatel ühinemisläbirääkimistel, kus seni on 35 peatükist avatud [16] ja kaks on ajutiselt suletud. Serbia on mitmes valdkonnas jätkanud oma õigusaktide *acquis* ga vastavusse viimiseks tehtavat tööd. Ometi rõhutab nõukogu, et läbirääkimisraamistikus on kindlaks määratud, et õigusriigi põhimõtteid ja põhiõigusi käsitlevate peatükkide osas ning Serbia ja Kosovo suhete normaliseerimisel saavutatud edu on jätkuvalt väga oluline ning määrab kogu ühinemisläbirääkimiste tempo. 23. ja 24. peatüki vahekriteeriumide rakendamine on ülimalt oluline ning peaks endiselt suunama tulevase reforme, mille tulemusena saavutatakse konkreetsed tulemused.
22. Märkides, et ELiga integreerumine on jätkuvalt Serbia strateegiline eesmärk, ergutab nõukogu Serbia ametiasutusi kindlalt pühenduma **Euroopa väärtustele** ja neid edendama ning tuletab meelde, et Serbia valitsusel on vaja aktiivsemalt ja ühemõtteliselt seda avalikus arutelus väljendada.
23. Nõukogu kutsub Serbiat tungivalt üles eelkõige keskenduma oma reformialastele jõupingutustele ja neid märkimisväärselt kiirendama ning saavutama konkreetseid ja käegakatsutavaid tulemusi põhivaldkondades, keskendudes eriti **õigusriigi põhimõttele**.

- Erilist tähelepanu tuleb pöörata **kohtusüsteemi** sõltumatusele ja üldisele tõhususele, kasutades sealhulgas käimasolevat põhiseaduse reformi, ja tõhusale reformide rakendamisele selles valdkonnas. Serbial on vaja saavutada käegakatsutavaid tulemusi ja püsivaid edusamme seoses tõhusate eeluurimiste, süüdistuste esitamise ja süüdimõistmistega, eelkõige seoses **võitlusega korruptsiooni, organiseeritud kuritegevuse ja rahapesu vastu**.
- Jätkuvalt tekitab suurt muret edasimineku puudumine **väljendusvabaduse** valdkonnas. Nõukogu kutsub Serbiat üles tagama kiiremas korras ohutud tingimused, mis soodustavad väljendusvabaduse takistusteta kasutamist ja meedia sõltumatust, sealhulgas tõhustades jõupingutusi ajakirjanike vastu toime pandud rünnakute uurimiseks. Kuigi nõukogu võtab teadmiseks meediastrateegia ettevalmistamisel tehtud edusammud, kutsub ta Serbiat üles pidama esmatähtsaks selle vastuvõtmist ja rakendamist läbipaistval ja kaasaval viisil.
- Serbia peab jätkuvalt pöörama erilist tähelepanu **põhiõiguste** täielikule austamisele, sealhulgas kõige haavatavamate rühmade kaitsmisele, ning samuti rahvusvähemuste mittediskrimineerivale kohtlemisele kogu Serbias, eelkõige sellistes valdkondades nagu haridus, vähemuskeelte kasutamine ning vähemuskeelse meedia ja usutalituste kättesaadavus. Jätkuvalt on oluline rahvusvähemuste nõukogude nõuetekohane toimimine. Vihakõne, hirmutamise ja rünnakutega tuleb tegelda viivitamatult ja kindlalt. Nõukogu kordab taas oma üleskutset asjakohaseid strateegilisi dokumente tõhusalt rakendada.
- Lisaks tuleb parandada läbipaistvust, õigusloome kvaliteeti, kaasatust ja tõelist **erakondadevahelist arutelu**, sealhulgas edendades kodanikuühiskonna jaoks soodsat keskkonda. Jätkuvalt tuleb kiiresti teha täiendavaid edusamme sõltumatute asutuste ja demokraatlike institutsioonide, sealhulgas parlamentaarse kontrolli nõuetekohase toimimise valdkonnas.
- Nõukogu rõhutab, et esmajärjekorras tuleb käsitleda rahvusvaheliste **valimis**vaatlejate eelnevaid soovitusi ning et seda tuleb teha piisavalt aegsasti enne järgmisi valimisi.
- Nõukogu rõhutab jätkuvalt, et tähtis on koostöö **sõjakuritegude** riigisisese menetlemise ja kriminaalkohtute rahvusvahelise järeltegevuse mehhanismiga, sealhulgas selle otsuste täielik aktsepteerimine ja rakendamine. Tuleks ära hoida sõjakurjategijate ülistamine.

24. **Majandusreformidega** seoses märgib nõukogu positiivselt jätkuvalt tehtavaid edusamme. Kooskõlas majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühiste järeldustega innustab nõukogu Serbiat jätkama jõupingutusi, et struktuurireformide kaudu edendada konkurentsivõimet ning pikaajalist ja kaasavat majanduskasvu, seda eelkõige energiasektoris ja tööturul, ning parandada õiguskeskkonna läbipaistvust ja prognoositavust. Peale selle rõhutab nõukogu, et Serbial on vaja viia oma kaubandus- ja energiapoliitika kooskõlla ELi *acquis*'ga, eriti seoses gaasituruga ja projektiga Gastrans.
25. Nõukogu kordab, et Serbia peab täitma oma kohustuse ning viima kooskõlas läbirääkimisraamistikuga oma poliitika järk-järgult vastavusse **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga** ning pöörama esmajärjekorras ümber praegused negatiivsed suundumused.
26. Nõukogu tervitab Serbia jätkuvat aktiivset osalemist ühise **julgeoleku- ja kaitsepoliitika** missioonides ja operatsioonides.
27. Samuti kordab nõukogu oma üleskutset Serbiale viia oma õigusaktid järk-järgult vastavusse **ELi ühise viisapoliitikaga** ning sellest mitte enam kõrvale kalduma.
28. Mis puudutab **ELi vahendatud dialoogi** Pristinaga, siis Belgradil on vaja teha täiendavaid suuri edusamme ja aidata kaasa soodsa keskkonna loomisele ning hoiduda igasugusest provokatsioonina käsitada võidavast tegevusest. Nõukogu rõhutab, et praegune olukord ei ole jätkusuutlik. Dialoogi võimalikult kiire taasalgustamine on väga oluline. Põhjalikus õiguslikult siduvas kokkuleppes tuleb käsitleda kõiki lahendamata küsimusi kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja ELi *acquis*'ga ning see peab toetama piirkonna stabiilsuse tagamist. Sellise kokkuleppe igasuguse viivitusega sõlmimine kõrge esindaja vahendusel on määrava tähtsusega, et Serbia ja Kosovo saaks jätkata oma liikumist Euroopa suunal.

Nõukogu kordab, et tuleb rakendada kõik ELi vahendatud dialoogi raames varem sõlmitud kokkulepped. Sellega seoses tervitab nõukogu kohtusüsteemi lepingu edasist konsolideerimist ja telekommunikatsiooni lepingu täielikku rakendamist.

Nõukogu siiski kahetseb, et ei ole tehtud edusamme dialoogi käigus sõlmitud varasemate kokkulepete rakendamiseks ammu võetud kohustuse täitmisel, sealhulgas serblaste enamusega Kosovo kohalike omavalitsuste liidu/ühenduse statuudi kavandi koostamisel, integreeritud piirihalduse lepingu täielikul rakendamisel ning energialepingu otsustaval rakendamisel. Samuti kahetseb nõukogu, et Mitrovica sild ei ole veel kogu liiklusele avatud, kuigi remonttööd on lõpule viidud.

29. Nõukogu tervitab Serbia jätkuvat osalemist mitmes **piirkondliku koostöö** algatuses ja julgustab Serbiat jätkama jõupingutuste tegemist **heanaaberlike suhete** tugevdamiseks.

TÜRGI

30. Nõukogu kinnitab taas, kuivõrd oluliseks ta peab ELi suhteid olulise partneri Türgiga. Nõukogu on endiselt pühendunud avatud ja ausa dialoogi säilitamisele, ühiste probleemidega tegelemisele ja koostööle sellistes ühist huvi pakkuvates olulistes valdkondades nagu ränne, terrorismivastane võitlus, majandus ja kaubandus. 2019. aasta märtsis toimunud ELi ja Türgi assotsiatsiooninõukogu kohtumine, mis oli esimene pärast 4 aastat, andis võimaluse hinnata ELi ja Türgi suhete seis.

31. Nõukogu tunnustab Türgit käimasolevate märkimisväärsede jõupingutuste eest peaaegu 4 miljoni pagulase vastuvõtmisel ja nende vajaduste käsitlemisel. Mõlema poole huvides on jätkuvalt rakendada **ELi-Türgi avaldus**, mille eesmärk on vähendada ebaseaduslike ja ohtlike merereiside arvu ning päästa Egeuse merel inimesid, ning see jääb ülitähtsaks ebaseadusliku rände peatamise seisukohast. ELiga ühiste piiride tõhusam haldamine on endiselt esmatähtis. Kuni ELi ja Türgi tagasivõtulepingu täieliku ja tulemusliku rakendamiseni kõikide liikmesriikide suhtes tuleks nõuetekohaselt rakendada ELi liikmesriikidega kehtivaid kahepoolseid tagasivõtulepinguid ja sarnaste lepingute ja korralduste sätteid. Koostöö kõigi ELi liikmesriikidega justiits- ja siseküsimate valdkonnas on endiselt väga oluline.
32. Tuletades meelde oma 2016. aasta juuli järeldusi, milles mõisteti teravalt hukka 15. juuli riigipöördekatse ja väljendati solidaarsust Türgi rahvaga ja täielikku toetust Türgi demokraatlikele institutsioonidele, väljendas nõukogu korduvalt tõsist muret selle pärast, et pärast seda sündmust ametiasutuste poolt võetud meetmete ulatus on ebaproportsionaalne. Nõukogu märgib sügava murega, et mitut nimetatud meedet rakendatakse praktikas isegi pärast erakorralise seisukorra lõpetamist. Nõukogu tuletab meelde rahvusvahelisi standardeid ja Türgi poolt võetud kohustusi, mille Türgi on heaks kiitnud ja mida ta peab järgima. Nõukogu kordab Türgile esitatud üleskutset kõik need negatiivsed suundumused kiiresti ümber pöörata.

33. Nõukogule valmistab erilist muret jätkuv ja erakordselt murettekitav eemaldumine **õigusriigi põhimõttest** ja **põhiõigustest**, sealhulgas väljendusvabadusest. Praegu toimuvat kohtusüsteemi sõltumatuse vähenemist ja toimimise halvenemist ei saa õigustada, ega ka oma põhiõigusi ja -vabadusi kasutavate ajakirjanike, teadlaste, poliitiliste erakondade liikmete, sealhulgas parlamendiliikmete, inimõiguste kaitsjate, sotsiaalmeedia kasutajate ja muude isikute vastu suunatud jätkuvaid piiranguid, kinnipidamisi, vangistamisi ja muid meetmeid. Tõsist muret tekitavad hiljutised kohtumenetlused, mis on suunatud kodanikuühiskonna organisatsioonide liikmete õiguspärase ja seadusliku tegevuse vastu. Türgi peab kiiresti ja tõhusalt käsitlema neid negatiivseid arenguid ning mitmeid teisi komisjoni aruandes välja toodud tõsiseid puudujääke ja lahendamata küsimusi. Nõukogu võtab rahuloluga teadmiseks reformi tööühma taaskokkukutsumise ja võtab teadmiseks õigusreformi strateegia vastuvõtmise, millele peavad järgnema Türgi otsustavad ja konkreetsed sammud oma kohustuste täitmiseks ning selgete ja käegakatsutavate tulemuste saavutamiseks. Samuti peaks Türgi tõhustama oma koostööd Euroopa Nõukogu ja selle asjaomaste asutuste ja institutsioonidega, tegelema nende peamiste soovitustega ja rakendama Euroopa Inimõiguste Kohtu kõiki otsuseid kooskõlas Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 46. Nõukogu tuletab meelde, et Veneetsia komisjon hindas kriitiliselt Türgi põhiseaduse viimaseid muudatusi, millega loodi uus presidentaalne süsteem ning kaotati paljud varasemad kontrolli- ja tasakaalustusmeetmed, seades ohtu võimude lahususe. Nõukogu tuletab meelde vabade, õiglaste ja läbipaistvate **valimiste** otsustavat tähtsust. Kuigi nõukogu väljendas heameelt kõrge valimisaktiivsuse üle 2019. aasta märtsis toimunud kohalikel valimistel, väljendab ta samas tõsist muret valimisprotsessi seaduslikkuse ja usaldusväärsuse pärast, eelkõige arvestades riikliku valimiskomisjoni hiljutisi otsuseid.
34. **Majandusreformidega** seoses märgib nõukogu majandustegevuse jätkuvat vähenemist ja sügavamat muret riigi turumajanduse toimimise pärast. Kooskõlas majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühiste järeldustega kutsub nõukogu Türgit üles suurendama fiskaalset läbipaistvust ja usaldusväärsust, tühistama meetmed, mis takistavad väliskapitali vaba liikumist, vähendama riigi mõju hindade kujundamisel ja parandama ettevõtluskeskkonda, sealhulgas tugevdades õigusriiki. Tuleks kõrvaldada kaubandustõkked või samaväärsed tõkked, mis ei ole kooskõlas ELi ja Türgi tolliliiduga, sealhulgas riigihangete valdkonnas.

35. Nõukogu eeldab jätkuvalt, et Türgi pühendub sõnaselgelt **heanaaberlikele suhetele**, rahvusvaheliste lepingute täitmisele ning vaidluste rahumeelsele lahendamisele, pöördudes vajaduse korral Rahvusvahelisse Kohtusse. Nõukogu tuletab meelde ja kinnitab taas varasemaid nõukogu ja Euroopa Ülemkogu järeldusi, kaasa arvatud Euroopa Ülemkogu 22. märtsi 2018. aasta järeldusi, milles nõukogu mõistab teravalt hukka Türgi jätkuva ebaseadusliku tegevuse Vahemere idaosas ja Egeuse merel. Nõukogu väljendab tõsist muret praegu Vahemere idaosas toimuva Türgi ebaseadusliku puurimistegevuse pärast ja mõistab hukka asjaolu, et Türgi ei ole veel reageerinud Euroopa Liidu korduvatele üleskutsetele selline tegevus lõpetada. Nõukogu rõhutab, et sellisel ebaseaduslikul tegevusel on vahetu tõsine kahjulik mõju ELi ja Türgi suhetele eri valdkondades. Nõukogu kutsub Türgit üles olema vaoshoitud ning austama Küprose suveräänseid õigusi ning hoiduma igasugusest sellisest tegevusest. EL jälgib tähelepanelikult arenguid ja on valmis reageerima asjakohaselt ja näidates üles täielikku solidaarsust Küprosega. Nõukogu kutsub komisjoni ja Euroopa välisteenistust üles esitama viivitamata võimalusi asjakohaste meetmete võtmiseks.

Nagu on märgitud nõukogu 11. detsembri 2006. aasta ja 26. juuni 2018. aasta järeldustes, mille Euroopa Ülemkogu seejärel heaks kiitis, ning 21. septembri 2005. aasta deklaratsioonis, kutsub nõukogu Türgit lisaks üles täitma oma läbirääkimisraamistikust tulenevaid kohustusi, sealhulgas täielikult ja mittediskrimineerivalt rakendama assotsieerimislepingu lisaprotokolli kõikide liikmesriikide suhtes. Nõukogu kordab, et kõigi liikmesriikide tunnustamine on väga oluline. Türgi peab vältima ähvardusi ja tegevust, mis kahjustavad heanaaberlikke suhteid, normaliseerima oma suhted Küprose Vabariigiga ja austama kõikide ELi liikmesriikide suveräänsust nende territoriaalmere ja õhuruumi suhtes ning kõiki nende suveräänseid õigusi, sealhulgas õigus uurida ja kasutada loodusvarasid, kooskõlas ELi ja rahvusvahelise õigusega, sealhulgas ÜRO mereõiguse konventsiooniga. EL on jätkuvalt täielikult pühendunud Küprose probleemi terviklikule lahendusele. Sellega seoses tuletab nõukogu meelde, et endiselt on väga oluline, et Türgi pühenduks ja aitaks kaasa sellise lahenduse leidmisele, hõlmates ka selle välisaspektid, tehes seda ÜRO raamistikus kooskõlas asjaomaste ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonidega ja vastavalt ELi aluspõhimõtetele ja ELi õigustikule.

36. Nõukogu kordab taas oma üleskutset Türgile viia oma poliitika järk-järgult vastavusse **ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga** ning pöörata esmajärjekorras ümber püsivad negatiivsed suundumused, ning tuletab meelde oma seisukohta, mis käsitleb ELi liikmesriikide ühinemist rahvusvaheliste organisatsioonidega.
37. Nõukogu märgib, et Türgi jätkab Euroopa Liidust kaugenemist. Oma 26. juuni 2018. aasta järeldusi meelde tuletades märgib nõukogu, et Türgi ühinemisläbirääkimised on seega tegelikkuses seiskunud ja ühtegi peatükki ei saa avada ega sulgeda ning ELi ja Türgi tolliliidu ajakohastamiseks ei ole kavas mingit tööd teha.

STABILISEERIMIS- JA ASSOTSIEERIMISPROTSESS

PÕHJA-MAKEDOONIA VABARIIK

38. Kinnitades oma 26. juuni 2018. aasta järeldusi, tunneb nõukogu suurt heameelt ajaloolise ja enneolematu Prespa kokkuleppe ja Bulgaariaga sõlmitud heanaaberlike suhete lepingu üle ning võtab huviga teadmiseks komisjoni soovitusel avada Põhja-Makedoonia Vabariigiga ühinemisläbirääkimised, tuginedes tema positiivsele hinnangule tehtud edusammude ja nõukogu poolt kindlaksmääratud tingimuste täitmise kohta. Võttes arvesse piiratud aega ja küsimuse tähtsust, pöördub nõukogu selle teema juurde tagasi, et teha võimalikult kiiresti, kuid mitte hiljem kui 2019. aasta oktoobris, selge ja sisuline otsus.

ALBAANIA

39. Kinnitades oma 26. juuni 2018. aasta järeldusi, võtab nõukogu positiivselt teadmiseks komisjoni soovitusel alustada Albaaniaga ühinemisläbirääkimisi, tuginedes tema positiivsele hinnangule tehtud edusammude ja nõukogu poolt kindlaksmääratud tingimuste täitmise kohta. Võttes arvesse piiratud aega ja küsimuse tähtsust, pöördub nõukogu selle teema juurde tagasi, et teha võimalikult kiiresti, kuid mitte hiljem kui 2019. aasta oktoobris, selge ja sisuline otsus.

BOSNIA JA HERTSEGOVIINA

40. Nõukogu võtab teadmiseks **komisjoni arvamuse** Bosnia ja Hertsegoviina ELiga ühinemise taotluse kohta. Nõukogu jätkab selle dokumendi põhjalikku läbivaatamist ja pöördub selle juurde tagasi käesoleva aasta lõpus. Nõukogu ergutab Bosniat ja Hertsegoviinat jätkama viivitamata valitsuse moodustamist, et viia ellu vajalikud reformid. Erakonnapoliitika ja kompromissivalmiduse puudumine ei tohiks takistada Bosnia ja Hertsegoviina kodanike õiguspäraseid püüdlusi liikuda edasi Euroopa Liidu suunas.

KOSOVO

41. Nõukogu kordab, et on oluline jätkata Kosovoga **stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu rakendamist**. See üksnes ELiga sõlmitud leping, mis ei mõjuta liikmesriikide seisukohti staatuse suhtes, kujutab endast ELi ja Kosovo vahelist lepingulist raamistikku. See pakub Kosovole võimaluse saavutada püsivaid edusamme ja liidule lähenemist kooskõlas piirkonna ELi-perspektiiviga ning loob kaubandus- ja investeerimisvõimalusi. Nõukogu tunnustab Euroopa reformikava rakendamisel tehtud edusamme ning esitab üleskutse rakendada kiirelt seni võtmata meetmeid. Nõukogu kutsub kõiki poliitilisi osapooli üles keskendumale kiiremas korras uuesti reformidele ja edendamale Kosovo Euroopa tegevuskava inimeste hüvanguks.
42. Nõukogu peab väga kahetsusväärseks valitsuse otsuseid suurendada 2018. aasta novembris ühepoolsest kuni 100 % võrra tariife impordile Serbiast ning Bosniast ja Hertsegoviinast, rikkudes sellega Kesk-Euroopa vabakaubanduslepingust (CEFTA) tulenevaid kohustusi ning eirates stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingut, ning kehtestada mittetariifseid tõkkeid. Nõukogu kordab, et need otsused õõnestavad piirkondlikku koostööd, sealhulgas piirkondlikku majanduspiirkonda, ning need tuleb viivitamata tühistada.

43. Nõukogu tervitab oluliste seaduste vastuvõtmist **õigusriigi** ja **avaliku halduse reformi** valdkonnas ning kutsub Kosovot tungivalt üles need õigusaktid tõhusalt rakendama.
44. **Korruptsiooni** ja **organiseeritud kuritegevusega** tuleb tegeleda resoluutselt. Nõukogu on jätkuvalt mures poliitilise sekkumise ja tulemustest mitte lähtuva töölevõtmise pärast ning kahetseb, et sõjakuritegudes süüdi mõistetud isikuid on nimetatud ametisse valitsusametitesse, mis on täielikult vastuolus Euroopa väärtustega.
45. Nõukogu kordab, et on tähtis tegeleda Kosovo **valimisprotsessi** pikaajaliste puudustega, lähtudes eelmiste ELi valimisvaatlusmissioonide soovitudest. Erakorralised linnapea valimised 19. mail 2019 näitasid, et puudused püsivad jätkuvalt, muu hulgas valimiseelse tegevuse puhul, kus oli piiratud võimalus valimistel täielikult demokraatlikul viisil osaleda.
46. Nõukogu märgib murega, et üldiselt põhjustab olukord Põhja-Kosovos endiselt teatavaid probleeme organiseeritud kuritegevuse, korruptsiooni ja väljendusvabaduse valdkondades.
47. Tuleb tugevdada **inimõiguste** tõhusat edendamist ja kaitsmist kogu Kosovos, kaasa arvatud kultuuri- ja usupärandi täielikku kaitsmist. Tegeleda tuleks vähemuste hulka kuuluvate isikute ja romade kaasamise ja kaitsmisega, sealhulgas teha täiendavaid jõupingutusi eesmärgiga rakendada kehtivat õigusraamistikku ja tagada turvaline keskkond ja kaitsta nende omandiõigusi, ning sotsiaalse ühtekuuluvuse tugevdamisega.
48. Nõukogu võtab teadmiseks **radikaliseerumise, ekstremismi ja terrorismi vastases võitluses** saavutatud täiendavad edusammud. Terrorismi rahastamise tõkestamiseks ning rehabilitatsiooni ja taasintegratsiooni jaoks on vaja teha täiendavaid jõupingutusi. Seoses sellega toonitab nõukogu eeskätt vajadust tõhusa ja intensiivse piirkondliku ja rahvusvahelise koostöö järele, sealhulgas Europol ja Eurojustiga, austades täielikult nendepoolset reguleerimist ja ilma et see piiraks liikmesriikide seisukohti staatuse kohta.

49. Kooskõlas majandus- ja rahandusteemalise dialoogi ühiste järeldustega kutsub nõukogu Kosovot üles võtma vajalikke meetmeid, et järgida eelarve-eeskirju, suurendada jõupingutusi mitteametliku majanduse vastu võitlemisel, tegeleda aktiivselt suure tööpuudusega, eelkõige noorte ja naiste töötusega, investeerida rohkem haridusse ning kasutada ära taastuenergia ja energia säästmise potentsiaali.
50. Nõukogu kutsub Kosovot tungivalt üles olema jätkuvalt pühendunud erikodadele täielikus kooskõlas oma rahvusvaheliste kohustustega ja enda õiguskorraga, mis on viisiks, kuidas näidata ehedat püüdlust tagada õigusriigi põhimõtte, põhivabaduste, õiguse ja leppimise tagamine. Olemasolev õigusraamistik võimaldab kõigi väidetavate sõjakuritegude nõuetekohast uurimist ja nende eest süüdistuse esitamist.
51. Nõukogu kutsub Kosovot tungivalt üles jätkama tihedat ja tulemuslikku koostööd EULEXiga. Nõukogu ootab eelkõige, et EULEXi poolt Kosovo pädevatele kohtuasutustele üle antud kriminaal- ja tsiviilasju käsitletakse nõuetekohaselt.
52. Mis puudutab **ELi vahendatud dialoogi** Belgradiga, siis on Prištinal vaja teha täiendavaid suuri edusamme ja aidata kaasa soodsa keskkonna loomisele ning hoiduda igasugusest provokatsioonina käsitada võidavast tegevusest. Nõukogu rõhutab, et praegune olukord ei ole jätkusuutlik. Dialoogi võimalikult kiire taasalgustamine on väga oluline. Põhjalikus õiguslikult siduvas kokkuleppes tuleb käsitleda kõiki lahendamata küsimusi kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja ELi *acquis*'ga ning see peab toetama piirkonna stabiilsuse tagamist. Sellise kokkuleppe igasuguse viivitusega sõlmimine kõrge esindaja vahendusel on määrava tähtsusega, et Kosovo ja Serbia saaks oma Euroopa-suunalistel radadel edasi liikuda.

Nõukogu kordab, et tuleb rakendada kõik ELi vahendatud dialoogi raames varem sõlmitud kokkulepped. Sellega seoses tervitab nõukogu kohtusüsteemi lepingu edasist konsolideerimist ja telekommunikatsiooni lepingu täielikku rakendamist.

Nõukogu siiski kahetseb, et ei ole tehtud edusamme dialoogi käigus sõlmitud varasemate kokkulepete rakendamiseks ammu võetud kohustuse täitmisel, sealhulgas serblaste enamusega Kosovo kohalike omavalitsuste liidu/ühenduse statuudi kavandi koostamisel, integreeritud piirihalduse lepingu täielikul rakendamisel ning energialepingu otsustaval rakendamisel. Samuti kahetseb nõukogu, et Mitrovica sild ei ole veel kogu liiklusele avatud, kuigi remonttööd on lõpule viidud.

53. Nõukogu tuletab meelde, et edusammud suhete normaliseerimisel Serbiaga on stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingu oluline põhimõte, mis on aluseks ELi ja Kosovo vaheliste suhete ja koostöö arendamisele.
54. Nõukogu tunnistab **viisanõude kaotamise** tähtsust Kosovo kodanike jaoks. Komisjon esitas 2016. aasta mais ametliku ettepaneku Kosovo kandmiseks Schengeni viisanõudest vabastatud riikide nimekirja ning esitas 2018. aasta juulis aruande täitmata nõuete täitmise kohta. 2019. aasta märtsis toetas Euroopa Parlament oma esimesel lugemisel komisjoni ettepanekut. Nõukogu peab praegu ettepaneku suhtes tehtava otsuse üle nõu.
-